

08 HAZİRAN 1992

10

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

10. Sayı

Atatürk Üniversitesi Basımevi-ERZURUM, 1991

HADİS İLMİ VE KELAM

Öğr.Gör.Dr. İbrahim BAYRAKTAR

GİRİŞ:

A- HADİS VE İSLAM:

Hadis, müstakil bir ilim olarak, tesbitinden günümüze kadar, diğer islami ilimlerin kaynağı olduğu gibi, Kelam İlmînin de kaynağı olmuştur. Mutlak manada hadis ilmi, "Rasulullah (s.a.v.)'ın söz ve fillerini bildiren ilimdir"¹. Rasulullah'ın sözleri ise vahy-i gayri matlûv (lafzî tilâvet edilmeyen bir vahy) dur. Zira sözleri O'ndan beşerî arzu ve isteklerin istikametinde değil, vahyin doğrultusunda sadır olmuştur. "O arzu ve reyine göre konuşmaz..." âyeti, bu yüce hakikatı ifade etmektedir².

Ahlâkî davranışlarının mahsulu olan fiilleri de yine vahy'in kontrolü altındadır. Nitekim bir âyeti kerime'de, "Sen yüce bir ahlâk üzerindesin"³. buyrulur. Diğer bir âyette de, "Allah'tan bir esirgeme sayesinde ki, onlara yumuşak davrandın..."⁴. denir.

O, aynı zamanda söz ve davranışlarıyla Allah'ın kendisine vahyettiği Kur'an'ı açıklamıştır. Nitekim bir âyet'i kerime'de, "Sanada Kur'an-ı indirdik ki, insanlara ne indirildiğini açıklayasın..."⁵. buyrulur. Diğer bir âyette, "Rasulullah'da sizin için güzel örnek vardır..."⁶. denir.

Bu açıklamalar, Kur'an'ın yanında Hz. Peygamber'in söz ve fillerinin de bir kaynak olduğunu gösterir. Bunun için Rasulullah'ın sözleri gibi fiilleri de zabdedilmiş ve hadis mecmualarında yer alarak günümüze kadar gelmiştir. Yine bunun için O, "Namaz kıldığımı gördüğünüz gibi siz de namaz kılın"⁷. buyurmuştur.

Söz buraya gelmişken İslâm ümmetinin sünnete karşı takındıkları tavırlarını anlatmaya çalışacağız. Sünnet, muhaddis, usulcû, ve fukahaya göre değişik şekilde tarif edilmiştir. Burada onun delil olan yönünü mevzu ettiğimizden dolayı, usulcular tarafından

1 Ahmed Naim, Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-1 Sarih Tercemesi I, 5 Ank. 1961.

2 Kur'an en-Necm, 3.

3 Kur'an, en-Nun, 4.

4 Kur'an, Ali İmran, 159.

5 Kur'an, en-Nahl, 44.

6 Kur'an, el-Azhâb, 21.

7 el-Buhâri, el-Ezan I, 155.

yapılan bir tarifini vermekle yetineceğiz. Onlara göre sünnet: "Hz. Peygamber'den Kur'an-ı Kerim'in haricinde sudur eden söz, fiil ve takriri (tasvib ettiği) dir"⁸.

Bu arada Hz. Peygamber'in bedeninin vasıflarını ve ahlâkını mevzu eden Şemâil'i, hayatı ve savaşlarını izah eden Siyeri, muhaddislerce hadisin müradifi olan sünnetin içine dahil edilmişse de, şer'i bir hükme medar olmadığından dolayı, usulcülerce sünnetin muhtevasına dahil edilmemiştir⁹.

Hz. Peygamber'in sünnetini inceleme konusu yapan Hadis ilmi, rivayet yönüyle, "Hz. Peygamber'in söz, fiil, takririnin rivâyetini, zabtını, lafızlarının yazımını mevzu edinen sünnet kitaplarının ilmidir. Dirayet yönüyle de "rivayetın şartlarını, râvilerin hallerini, hadislerin sıhhat mertebelerini mevzu eden usûl kitablarının ilmidir"¹⁰. Bu çalışmamızda ilmî hadisin her iki çeşidinden de istifade edecektir.

Diğer taraftan sünnetin manaya delâleti, aynen Kur'an-ı Kerim gibi ya açık ve katî yahut kapalı ve zannî'dir. Kaynağından suduru, yani sabûtü itibariyle Kur'an-ı Kerim'in tümü katî ise de sünnetin sadece bir kısmı (mütevatir olanları) katîdir. Çoğunun sübütü zannîdir¹¹. Buradaki zannî sözü yüzde ellinin üstünde kesinlik ifade eden bilgi demektir. Bundan dolayı sünnet, islâmın, Kur'an'dan sanrı ikinci derecede bir delili olmuştur¹².

Sünnetin Kur'an-ı Kerim'le münasebetine gelince o, ya Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu ahkâmı takdir eder veya açıklar, yahutta Kur'an-ı Kerim'de olmayan yeni bir ahkâmı getirir¹³.

Diğer taraftan Kelâm ilminin, hadis mecmualarının tertib ve tanziminde tesirli olduğunu zikredelim. Nitekim el-Buhâri (ö. 256/870) nin es-Sahihî'nin Kitâbu'l-İmâm kısmına göz attığımızda, ehl-i Bid'at'a cevap teşkil edecek bir şekilde tanzim edildiğini görürüz.

Bu açıdan bakılarak Kelâm ilminde, hangi mertebedeki hadislerin nasıl kullanıldıkları, Ehl-i Sünnet Akâid'inin hadislere nasıl dayandırıldığı merak konusu olmuştur.

⁸ es-Sibâ'i, Mustafâ es-Sünnetü ve Mekânetuhâ s. 47, Beyrut, 1978; Ahmed Nâim Tecrid-i Sarih Tercümesi I, 6, Ankara, 1961.

⁹ Es-Sibâ'i, a.g.e., s. 49; Ahmed Nâim, a.g.e., I, 7.

¹⁰ Es-Suyutî, Tedribu'r-Ravî I, 40, Mısır, 1960; Ahmed Naim a.g.e. I, 5

¹¹ Es-Sibâ'i, a.g.e., s. 377.

¹² Es-Sibâ'i, a.g.e., s. 377.

¹³ Es-Sibâ'i, a.g.e., s. 379-380.

Bildiğimiz kadarıyla kelâm kitapları üzerinde es-Suyuti (ö. 911/1505)'nin "Tahrîcî Ehâdisi Şerhi'l-Mevâkif" adlı eserinde ¹⁴ başka, Kelâmî hadislerin tahrîcî (kaynağını göstermek) ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Es-Suyuti'nin mezkûr eserinde ise, sadece el-Cürânî (ö.816/1413)'nin "Şerhu'l-Mevâkif" adlı eserinin hadislerinin tahrîcî ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Matbu olan bu eser "Şerhu'l-Mevâkif" in bütün hadislerini ihtiva etmemektedir. Eser Şerhu'l-Mevâkif'in II. cildinin 440. sahifesinden sonraki 30 hadise yer vermemiştir.

Bu arada Talat Koçyigit'in yazdığı "Hadiscilerle Kelâmcılar Arasındaki Münakaşalar" adlı eserinden de kısaca söz edelim. Eserde Kelâmî mezheplerin kısa bir tarihi, doğuş sebepleri, hadislerle aralarındaki münakaşa konusu meselelerin tesbit ve izahı yer almıştır¹⁵

1- Ehl-i Sünnet:

Burada önce ehl-i Sünnetin sahâbiye karşı tutumlarını izah edelim. Ehl-i Sünnet, uleması, sahâbe hakkında nazıl olan âyet, varid olan hadisleri ¹⁶, gözönünde tutarak sahâbeyi cerhetmişlerdir. Aralarında vuku bulan savaşlar, ya kasit olmaksızın mevcut ortamın ve ilâhî takdirin sonucu veya içtihadların mahsulüdür. Her iki durumda da hadislerini almaya mani bir durum yoktur¹⁷. Onlar bunun için bütün sahâbeyi adil kabul edip hepsinden hadis almışlardır. Sahâbenin siyasî ve idâri konularda değişik görüşe sahib olmaları, inandıkları dinî yayarken gerçek olmayan şeyleri söylemelerini icabettirmez.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât: Rasulullah ile ashâbın Akâid sahasında takibettikleri yolu (sünneti) izleyenlerdir.

Es-Sâbuniye göre, Ehl-i Sünnet terimiyle Selefiyye, Eş'ariyye, ve Matûridiyye kastedilir. Abdu'l-Kadir el-Bağdâdiye göre ise Ehl-i Sünneti, şu sekiz zümre teşkil eder: 1- Ehl-i Bid'at'ın hatalarını irtikab etmeyen Kelâm alimleri, 2- Sevri, Evzâ'i, Dâvûdî Zahîrî dahil büyük fakihler ve mensubları, 3- Muhaddisler, 4- Ehl-i Bid'at'a meyletmeyen sarf-nahiv, luğat ve edebiyât alimleri. 5- Ehl-i Sünnet'ten ayrılmayan kıraat alimleri, ve mûfessirler, 6- Zahîrî şer'i'at'la da amel eden Sofiyye, 7- Ehl-i sünnet yolundan ayrılmışyan

¹⁴ Es-Suyuti, Tahrîc, Beyrut, 1986.

¹⁵ Koçyigit Talat, Hadislerle Kelâmcılar Arasında Münakaşalar, Ankara, 1969.

¹⁶ el-Hâtib el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 93-96, Mısır, 1972.

¹⁷ İbn Kesir, El-Bâ'isu'l-Hâsis, s. 182., Beyrut, 1951.

müslüman mücahitler; 8- Ehl-i Sünnet akidesinin yayıldığı memleket ahâlisı¹⁸.

Diğer bir ifade ile Ehl-i sünnet, Peygamber'imizden geldiği doğrulanmış bir mertebeye ulaşmış sünnete sarılanların; Ehl-i Bid'at'ta bunlara yanı sıra sünnet ehline muhalefet edenlerin fırkasıdır.

Ehl-i Cemâet, dinde tefrika çıkarmayıp müslüman cemaattan ayrılmayan, Ehl-i Bid'at ise tefrika çıkarıp cemaati bölen kimsedir.

Ehl-i Sünnet'in dayandığı kitâb, sünnet ve dâima onlara dayanan doğru akıldır. Ehl-i Bid'at'ın ise, Rasullah'ın getirdiği ahkâmı kendi görüşlerine göre tedbil ve tahrife dayanan arzularıdır¹⁹.

Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Bid'at'tan bahseden bir hadiste, ...Beni İsrâil 72 gruba, ümmetim de 73 gruba ayrılacaktır. Biri müstesna hepsi cehennemdedir. Dediler ki, Ya Rasulullah, O grub kimdir? O, "Benim ve ashâbımın üzerinde olduğu yolu takibedenlerdir"²⁰ buyurdu.

Bazı ilim adamları hadiste zikredilen 73 grubu tamamlanmamıştır. İlerde tamamlanacaktır. Bazıları da tamamlanmıştır dediler. Bunlardan Şi'a, 20, Havâriç, 20, Mutezile 20, Mürcie 3, Neccâriye 3, dirariyye cehmiyye v.s. ile 72, bir de fıraka Nâciyye ile 73 olur²¹.

Sünnetle ilgili bir çalışmada Ehl-i Sünnetin akâidle ilgili bazı prensiplerini burada zikretmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

El-İsferâyini (ö. 471/1078)'nin et-Tabsir adlı eserinde kaydettiği Ehl-i Sünnet'in prensipleri şunlardır:

- 1- Kâinat sonradan yaratılmıştır.
- 2- Mahlukatın bir yaratıcısı vardır.
- 3- Hâlik birdir.
- 4- Allah'ın sıfatları vardır. Kâdirdir. Her şeye gücü yeter.
- 5- Allah Kadîmdir. Hiç bir şeye muhtaç değildir.
- 7- Allah her şeyi görür.
- 8- Allah hiç bir şeye benzemez. 9- Allah alimdir.
- 10- Allah cisim ve cevher değildir.
- 11- Allah araz (başkasıyla kaim olan sıfatlar, şeyler) değildir.
- 12- Allah, çocuk ve eş sahibi değildir.

¹⁸ El-Bağdâdi el-Fark s. 313-318; el-İsferâyini et-Tabsir, s. 164-165, Mısır, 1955

¹⁹ İzmirlî İ. Hakkı Yeni İlmî Kelâm I, 96-97, İstanbul, 1341 H.; el-İsferâyini, a.g.e., I, s. 167-168.

²⁰ et-Tirmizî, el-İmân V, 26 h. no: 2641.

²¹ el-İsferâyini, a.g.e., s. 30-31; el-Eş'arî Mekalât, s. 5 ve devamı.

- 13- Allah'ın ortağı yoktur.
- 14- Allah'a hareket, sukûn, gitmek, gelmek, mekân, toplanmak, ayrılmak, yakın ve uzaklık, bitişme, ayrılma, hacm, cisim, suret, mekân, miktar, taraflar, yan, cihet, isnad etmek caiz değildir.
- 15- Uzunluk, derinlik, renk v.s. Allah'a isnad edilmez.
- 16- Yine mekâna girmek isnad edilmez.
- 17- Nihâyet, mekân, yön, isnad edilmez.
- 18- Zıddiyet, helâk, v.s.. nisbet edilemez.
- 19- Nasıllık, nicelik isnad edilemez.
- 20- Allah, diri, kadir, alim, dileyici, konuşucu, işidici ve görücüdür.
- 21- Allah'ın hayat, kudret, ilim, irade, kelâm, semî, basar sıfatları vardır.
- 22- Allah Bâkî ve bedî', hay ve kayyumdur.
- 23- Allah bakidir. hadis değildir.
- 24- Allah'ın sıfatları "Lâhuve ve lâ gayruh (zatının aynısı ve gayısı) değildir.
- 25- Aşağıdaki sıfatlar Allah'ın zatına nisbet edilmediği gibi, sıfatlarına da nisbet edilemez. Meselâ Allah, şu şeye uygundur, muhaliftir, şuna benzer, şuna benzemez denemez.
- 26- Allah'la kaim olan her şey ezeldir.
- 27- Allah'a yokluk isnad edilemez.
- 28- Allah'ın ilmi her şeyi ihate etmiştir.
- 29- Allah'ın kelâmı herf ve ses değildir.
- 30- Allah'ın kelâmı kadimdir.
- 31- Kudreti bütün mukadderatı kablar.
- 32- Allah'ın yaptıklarına itiraz edilemez.
- 33- Allah'ın fiillerinde hikmet vardır.
- 34- Mucizeler, Peygamberlerin, Peygamberliklerinin delilidir.
- 35- Mucize yalancının elinde zuhur etmez.
- 36- Vacib olan her şey Allah'ın emriyle olur. Akil ile olmaz.
- 37- Allah kitab gönderip ceza ve sevâbı belirtmemiştir.
- 38- Hz. Peygamber bütün söz ve fiillerinde sadıktır. Allah'ın elçisidir.
- 39- Hz. Peygamber'in getirdiği din islâmdır, o haşri, neşri, kıyâmeti haber vermiştir. Cennetlikler cennette ebedi kalacaktır. Kafirler, mürtedler de cehennemde ebedi kalacaklardır. Şefaât vardır. Günah insanı imandan çıkarmaz.
- 40- sırad, cennet, cehennem haktır.
- 41- İcmâ haktır. Ümmet delâlette toplanmaz.
- 42- Cennetle müjdelenen kişiler on'dur.43- Frakı Nâciyeten olanlar hak üzeredir.
- 44- İtikâdî meseleleri her şahsın bilmesi gereklidir.
- 45- İhtiyar (irade) olunca soru sorulması vacib olur.
- 46- Taklid ehline soru sorulması vacib olur.

47- Buraya kadar sayılan inançlardan gerekenleri ikrar etmek lazımdır²².

Burada zikredilen maddelerden 25. maddeden 39. uncu maddeye kadar zikri geçen 14 madde hariç, geri kalanları bu çalışmada yer alacaktır.

Söz buraya gelmişken Ehl-i sünnetin ittifak ettiği akâid'le ilgili prensiplerin madde sayısını kısaca zikrelelim.

el-Eş'ari'ye göre 32;²³ ; İsferyî'ye göre 47²⁴, el-Bağdâdi'ye göre, 15 maddede toplanmıştır²⁵. Ehl-i Sünnet Mezhebi Başlıca Şu Gruplara Ayrılır:

1- Selefiyye:

Selefiyye, Sahâbe, Tabi'un, mezhebinde bulunan Fukahâ ve muhaddislere denir. Onların yolu Kur'an'ın yoludur. Bu yolda Allah'a tazim hususunda mubalağa edilir. Fakat tafsilata dalınmaz. Diğer bir

²² el-İsferyîni, a.g.e., s. 135-164.

²³ el-Eş'ari, Mekâlât, s. 277-284.

²⁴ el-İsferyîni, et-Tabsir, s. 91-113.

²⁵ el-Bağdâdi, el-Fark, s. 323-324.

III NÜBÜVVET

-Peygamberler ve Sayıları:

İlk insan ve Peygamber Hz. Adem'dir.

Hız. Muhammed (s.a.v.) de son peygamberdir. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Peygamberlik benimle son bulmuştur." buyrulur²⁶. Hız. İsa (a.s.) Kıyamete yakın bir zaman da gelecekse de Hız. Muhammed'e tabi olacaktır²⁷. Başka bir hadis-i şerifte, nebilerin 124 bin, Rasullerin de 313 olduğu beyan edilmiştir²⁸. Hadis, ahâd sayılan bir haberdır. aynı zamanda, "... bazı peygamberleri sana hikâye etmedik..."²⁹, âyet-i ne de muhaliftir. Bundan dolayı hadisin ifade ettiği sayı sınırlaması ile amel edilmiştir. -

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in nesebi ile ilgili bir hadiste, Allah, İbrahim (a.s.)'in neslinden, Hız. İsmâil'i aynı nesilden de Hız. Muhammed'i getirmiştir³⁰. Diğer bir hadiste'de, "Ben Peygamber (s.a.v.) iken, Adem, (a.s.) su ile çamur arasında bulunuyordu..."³¹ demiştir. Hadis sahihtir³². Vatan sevgisi ile ilgili olarak Mekke'ye hitaben, "Sen ne hoş ve ne temiz bir beldeisin..."³³ buyurmuştur. Bu hadis de sahihtir.

Hız. Peygamber'in Mucizeleri:

Mucize, Peygamber olduğunu iddia eden kişinin, davasındaki haklılığını ispat eden şeydir. Hız. Peygamber'e, diğer peygamberlere verilen mucizelerin bir benzeri verilmiştir³⁴. Ayrıca onlardan daha farklı ve sürekli bir mucize olan Kur'an-ı Kerim'de yine Hız. Peygamber'e verilmiştir. Bu mucize, diğer mucizelerin fevkindedir.

Hız. Peygamber'e ait olan bazı mucizeleri kısaca buraya kaydedelim. Nitekim bir hadis-i şerifte, "Rabbimin yanında gecelerim (yani yakın bir irtibatım olur.) O, beni yedirir, içirir"³⁵ buyrulur.

26 Müslim, I, 371 h. no: 522.

27 Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Mekâsid II, 141.

28 Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Mekâsid II, 146; es-Saati el-FETHu'r-Rabbâni XX, 135-136.

29 Kur'an-ı Kerim, en-Nisâ, 164.

30 El-Cürcânî, a.g.e., I, 8.

31 El-Cürcânî, a.g.e., II, 411.

32 Müslim, el-Fezâil IV, 1782.

33 El-Cürcânî, a.g.e., I, 8; es-Suyûti Tahric s. 118-119.

34 En-Nebhanî, Hüccetullah, s. 36-42.

Hadis sahiheyn'de bulunmaktadır³⁶. Diğer bazı hadislerin mealı da şöyledir. Hz. Abbâs'ın kapısının eşiği ve duvarlarının tesbih ettiğini bildiren hadis, mucizelerden bahseden hadislerin arasında yer almışsa da zayıflıktan kurtulamamıştır³⁷. Yahudi Lebîd'in Hz. Peygamber'e büyü yaptırdığını, Hz. Peygamber'in de bunun tesirinde kaldığını beyan eden hadislerde sahihdır³⁸. Kur'an'ın yedi harf (lehce) üzere indirildiğini³⁹, Bazı hayvanların Hz. Peygamber'le konuştuğunu beyan eden hadislerde de zayıflık vardır⁴⁰. Mevsimsiz olarak Hz. Peygambere üzüm salkımının verildiği⁴¹, Hz. Zeyneb'in ölümü, Hilâfetin 30 sene süreceğinden bahseden hadis ve Emevî ve Abbâsî idarecilerinin durumunu mevzu eden hadislerde zayıflıktan kurtulamamıştır⁴². Hz. Peygamber'in zenginlere tenezül etmediğini beyan eden hadisler de zayıflıktan kurtulamamıştır⁴³.

El-Eşarî ve el-Matûridî daha önce kendilerinden bahsettiğimiz eserlerinde mucizelerden ve onların delillerinden ayrıntılı olarak bahsetmişlerdir. Et-Taftazânî, sadece mucizelerin isminden bahiste bulunur. El-Cürcânî de mucizelerin isimlerinden, onları usbat eden delillerinden, delillerin değerlendirilmelerinden hep birlikte söz eder. El-Cürcânî mucizelerle ilgili hadislerin lafzen mütevâtir olmadığını, ancak manevî mütevâtir olduklarını isbat edecek müşterek noktalarının olduğunu söyler⁴⁴. Bazı mucizelerle ilgili hadislerin sıhhat derecelerinin kısaca zikredelim.

Ayın ikiye ayrılması ile ilgili haberler mütevâtirdir⁴⁵. Bir çok hadisle isbat edilen ağaçların konuşması ile ilgili hadislerde manevî mütevâtirdir⁴⁶. Hayvanlardan deve'nin sahibinden şikâyetçi olduğunu bildiren rivâyetleri sekiz sahâbî nakletmiştir. Bunların zayıf senedli olanlarının yanında, sahih senedli olanları da vardır⁴⁷.

Mescid-i Nebevide kütüğün inlediğini anlatan sahâbînin sayısı 20'ye ulaşmıştır. Bu husustaki rivâyetlerde meşhur ve kuvvetli (sahih) olup manevî tevâtür derecesine ulaşmıştır⁴⁸. Bu arada az suyun ve

35 El-Cürcânî, a.g.e., II, 412.

36 El-Buhârî, a.g.e., II, 242.

37 El-Cürcânî, a.g.e., II, 426.

38 Müslim, IV, 1719.

39 El-Cürcânî, a.g.e., II, 425; es-Suyûtî Tahrîç, s. 136-137.

40 El-Cürcânî, a.g.e., II, 426; es-Suyûtî Tahrîç, s. 141-142.

41 es-Suyûtî Tahrîç, s. 144.

42 El-Cürcânî, a.g.e., II, 427.

43 es-Suyûtî Tahrîç, s. 152.

44 El-Cürcânî, a.g.e., II, 427; Ramazan Efendi, a.g.e., s. 28.

45 El-Kettânî, Nazmu'l-Mütenâsir, s. 135; El-Cürcânî, a.g.e. II, 425.

46 El-Kettânî, a.g.e. s. 137; El-Cürcânî, a.g.e. II, 426.

47 El-Kettânî, a.g.e., s. 137-138; es-Suyûtî Tahrîç, s. 141.

48 El-Kettânî, a.g.e., s. 134-135; es-Suyûtî Tahrîç, s. 147.

az gıdanın Hz. Peygamber'in duası bereketiyle çoğaldığını ve bu sahadaki rivayetlerinde manevî tevâtür derecesine ulaştığını kaydedelim⁴⁹.

El-Cürcânî bunların yanında gıdaların tesbihi ile ilgili bir çok hadis zikreder⁵⁰. Bu hadisler sahihtir. Ancak çakılların tesbih ettiğini bildiren bazı hadisleri de zikreder ki, bunların çoğunun zayıf olduğu tesbit edilmiştir⁵¹.

2- Mirâc:

Mirâc yükseğe çıkmak manasına gelir. O, Hz. Peygamber'in mucize olarak kısa bir zamanda gökleri seyretmesine denmiştir.

Hz. Peygamber'in gecenin kısa bir anında önce el-Mescidü'l-Aksa'ya gitmesi ve Kur'an-ı Kerim'le, göklere yükselmesi meşhur sünnetle, cennete ve arşa yaptığı seyahâtı ise ahâd haberlerle sabittir⁵².

IV- SEMİYYÂT:

Daha çok nakl ile sabit olan akide esaslarına semiyât denir. Bu husustaki hadislerin değerlendirilmesini kısaca yapalım:

Kıyamet gününün çeşitli sıkıntıları karşısında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bütün insanlara hususiyetle ümmetine şefaet etmesi haktır. Sahih olan bir hadiste, "... kıyamet günü ümmetime şefaet edeceğim. Bunun için makbul duamı onun zamanı için saklıyorum"⁵³ buyurur. Diğer bir hadiste yine O "Şefaetim ümmetinden büyük günah işleyenler için haktır"⁵⁴ buyurmuştur. Bu hadisler meşhurdur. Manevî mütevâtir olduklarını söyleyenler de vardır⁵⁵.

Mutezile alimleri Şefaatin sadece İtaatkâr ve tevbekârların bazı kusurları için geçerli olduğunu kabul ederler⁵⁶. Yukarıda zikredilen hadisler ve Kur'an-ı Kerim'deki şefatla ilgili âyetlerin mutlak oluşu mutezilenin görüşlerinin yanlış olduğunu ortaya koyar.

49 El-Kettâni, a.g.e., s. 136; es-Suyûti Tahric, s. 141.

50 El-Cürcânî, a.g.e. II, 426; Es-Suyûti Tahric, s. 139.

51 İbn Kesir, Şemâilü'r-Rasul, s. 252-255, Beyrut, 1967.

52 El-Meydâni, a.g.e., s. 75; Et-Taftâzâni, a.g.e. II, 142.

53 El-Buhâri, VII, 145; El-Meydâni a.g.e., s. 78.

54 Et-Tirmizî IV, 625 H.No: 2435; Es-Sâbûni, a.g.e., s. 83.

55 El-Kettâni a.g.e., s. 150.

56 Et-Taftâzâni, a.g.e. II, 175-176.

2- Kabir Ahvali:

Kafirleri ve müslümanların günahkârlarının kabirde azab göreceği hususunda sahih hadisler gelmiştir. Bir hadiste, "Hz. Peygamber iki kabre uğradı. Ve bunlar kabirlerinde azab çekiyorlar dedi..."⁵⁷.

el-Eş'ari'nin el-İbâne, es-Sâbuni'nin el-Bidâye adlı eserlerinde Hz. Peygamber'in kabir azabından Allah'a sığındığına dâir üç hadis gelmiştir⁵⁸. Bu hadislere rağmen Mutezile kabir azabını inkar etmiştir⁵⁹. Halbuki bu konudaki hadisleri 32'den fazla sahâbi rivâyet etmiştir. Rivâyetleri manevî mütavâtir seviyesine ulaşmıştır⁶⁰. Ayrıca kabirle ilgili "Ateş sabah ve akşam onlara gösterilir"⁶¹. âyet-i mezkûr hadislerle de açıklanmış olur.

Hz. Peygamber'in, "... kabirde hesabını veremeyenin sonrasının sıkıntılı geçeceğini..."⁶². beyan eder hadis-i de sahih olup kabrin ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukur olacağına işaret etmektedir⁶³.

Diğer taraftan kabirde münker ve nekîr isimli meleklerin soru sorulacağı ile ilgili bir çok hadis gelmiştir. Bunlarda manevî mütevatirdirler⁶⁴.

3-Sırat ve Mizân:

Sırat cehennemın üzerine kurulmuş bir köprüdür. Şahsa göre değişmekle beraber kılıçtan keskin kıldan incedir. Sıratın bu özelliklerini anlatan hadis sahâbi'nin mürselidir. Mevsul hadis hükmündedir⁶⁵. Sıratla ilgili olarak "... beni sıratın veya mizânın yahut havzın başında arayın..." hadisi sahih olmakla beraber ahâd'dan rivâyet edilen bir hadistir⁶⁶.

Mutezileâlimleri, kıldan ince kılıtan keskin sıratın geçmenin mümkün olmayacağını iddia ederek ilgili hadisleri ve bu konudaki

57 El-Buhâri II, 103.

58 El-Eş'ari, a.g.e., s. 75; El-Hindî a.g.e. II, 261-264.

59 El-Eş'ari, a.g.e., s. 75.

60 El-Kettâni, a.g.e., s. 84.

61 Kur'an-ı Kerim, el-Mûmin, 46.

62 El-Meydâni, a.g.e., s. 117; Et-Tirmizî IV, 553 h. No: 2308.

63 El-meydâni, a.g.e., s. 117.

64 El-Kettani, a.g.e., s. 83.

65 El-Meydâni, Şerhu Akidetit-Tahâvi, s. 118-119.

66 Müslim, İmân 40 (İ, 95 h.no: 94).

akide'yi inkâr etmişlerdir. Ehl-i Sünnet mensubları ise "... sıratı bazı kimseler gözaçıp yummak kadar bir zamanda, bazı kimseler de yıldırım gibi, bazı kimseler de hızlı esen rüzgâr gibi... geçecektir" manasını ifade eden rivâyeti⁶⁷, delil olarak kullanmışlardır⁶⁸. Ehl-i Sünnet mensublarının delil olarak kullandığı bu hadisler hasen'dir⁶⁹.

Sıratla ilgili bir çok hadis vardır. Bunlar sahih olmakla beraber Manevî mütevâtir derecesine ulaşmışlardır⁷⁰

Mizân günah ve sevabın tartılmasına yarayan bir alettir. Şeklini Allah bilir. Sıratla ilgili hadislerde ondan da söz edilir. Bu sebepten dolayı mizânla ilgili hadisler de manevî tevâtür mertebesine ulaşmıştır⁷¹. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de de mizandan söz edilmektedir⁷².

4-Havzu Kevser:

Havz'la ilgili bir çok sahih hadis vardır. Hatta el-Meydâni Havz'la ilgili hadislerin manevî mütevâtir derecesine ulaştığını söyler⁷³. Bu konudaki hadislerden birinde şöyle denir. "Havzımın çevresi bir aylık mesafe miktarı kadardır. Suyu sütten beyaz, kokusu miskden daha hoştur. Badakları gökteki yıldızların sayısından noksan değildir. Ondan bir kere için ebedi olarak susamaz"⁷⁴ denir. Manevî mütevâtir olan havzla ilgili hadisleri 32 sahâbî rivayet etmiştir⁷⁵.

5- Marufu Emretmek, Münkerden Nehyetmek:

Marufu emretmek, münkerden nehyetmek, mutezilenin 5 temel esaslarından biridir. Diğerleri tevhid, adl, va'd ve vaid, el-Menziletü beyne'l-meziletayn'dir⁷⁶. Emr bi'l-Maruf, diğer mezheplerde de varsa da Mutezile bunun zaman zaman ve yerine göre silahla, zorla yapılması lazım geldiğini savunmaktadır⁷⁷. Bunu çok kere kendi prensiplerini savunmak için müdafaa etmişlerdir.

67 El-Münzîri, et-Terğîb ve't-Terhîs IV, 426, Mısır, 1954.

68 Et-Taftazânî a.g.e., II, 164; el-Cürcânî, Şerhu'l-Mevâkıf II, 453.

69 El-Münzîri, a.g.e. IV, 424-430.

70 El-Kettâni a.g.e., s. 148; el-Cürcânî, a.g.e. II, 453.

71 El-Cürcânî a.g.e., II, 453.

72 Kur'an-ı Kerim, el-Enbiya, 47.

73 El-Meydâni a.g.e., s. 76-78.

74 El-Buhârî, er-Rikâk VII, 207.

75 El-Kettâni, a.g.e., s. 152.

76 Koçyiğit Talat, Hadisçilerle Kelâmcılar arasında Münakaşalar, s. 77.

77 Koçyiğit Talat, a.g.e. s. 83.

Et-Taftâzânî, bu konuda 3 sahih hadisi zikretmiştir⁷⁸. Bazı hadisler, emri bi'l-Marufun yapılmasının cimrilik, rezâlet ve yağcılığın yayıldığı bir zamanda gerekmeyeceğini bildirmektedir. Ancak bu hadisler, ikâzın tesir etmeyeceği kesinlikle anlaşılan yerlerde geçerlidir şeklinde izah edilir. Emri bi'l-maruf'a yumuşaklıkla başlamak yerine, göre dozunu artırmak ehl-i sünnetin de metodudur⁷⁹. Fakat bunu münkerleri önlemek için yapılmalıdır. Bu konudaki hadisle ilgili âyetleri tekid ederler. Yani emri bi'l-Maruf'un aşl Kur'an'dadır⁸⁰.

6- İmân ve Kûfür Meselesi:

İman, inanılması lazım gelen şeyleri dil ile ikrâr, kalb ile tasdik etmektir⁸¹. Muhaddislerin buna ibadet etmeyi de ilâve etmişlerdir⁸². Ancak amel, imanın cûzi değil, kemalini vücuda getiren bir esasdır⁸³. Mutezile ve haricilere göre amel imanın bir cüzüdür..." hariciler, günahi Kebâiri işleyen kafir, Mutezile ise fâsık kabul etmiştir. Haricilere göre Kebâr günahı işleyene cehennem girince bir daha çıkmayacaktır⁸⁴. Halbuki cehennemliklerin bir müddet yandıktan sonra çıkacakları hususunda sahih hadisler vardır. Bir hadiste, "Aziz ve Celil olan Allah bir topluma cehennemde yanıp kömür gibi olduktan sonra çıkarır⁸⁵, buyrulur.

El-Mâtürîdî, imanın kalbde olduğu hususunda Cibril hadisini zikreder. Hadis sahihtir. 8 sahâbi riâyet etmiştir⁸⁶. Et-Taftâzânî bu konuyla ilgili beş (5) hadis zikretmiştir. El-Cürçânî bu beş hadise üç hadis daha ilâve etmiştir⁸⁷. Bunlardan "Lâ ilâhe illallah diyen zina etsede cennete girer..."⁸⁸. O hadisi, günahi kebâr i işleyen cehennemde ebedi kalmayacağını açıkça gösterir..

7- Kerâmet Meselesi:

Keramet aslında tasavvufun meselelerinden biridir. İtikâdî mezheplerin onun hakkında tartışmaları, onu kelâmî bir mesele

⁷⁸ Et-taftâzânî, a.g.e. II, 180.

⁷⁹ Et-Taftâzânî a.g.e., s. II, 180-181.

⁸⁰ Kur'an-ı Kerim, Ali İmran, 104.

⁸¹ Elmeydânî, a.g.e., s. 98.

⁸² El-Cürçânî, a.g.e. II, 457; el-Buhârî.

⁸³ Aydın Ali Arslan, İslâm İnançları ve Felsefesi, s. 125, İst. 1964.

⁸⁴ Koçyiğit Talat, a.g.e., s. 37; Ahmed b. Temiyye Kitâbu'l-İmân, s. 89, Mısır H. 1325.

⁸⁵ Müslim I, 172, H. No: 184.

⁸⁶ El-Buhârî I, 17; El-Kettânî, a.g.e., s. 30-31.

⁸⁷ Et-Taftâzânî, a.g.e., II, 188; El-Cürçânî, a.g.e. II-454-456.

⁸⁸ Müslim I, 94 h. no:94.

haline getirmiştir.

Kerâmet, nübüvvet davasına yakın olmaksızın bir velinin elinde zuhur eden olağan üstü şeylerdir. Bu şeyler, uzak mesâfeyi kısa zamanda katetme, ihtiyaç halinde yiyecek, içecek ve elbise gibi şeylerin ortaya konması, suda ve havada yürüme, cansız, dilsiz varlıklarla konuşma⁸⁹, Yakub a.s. gibi usaktan bir şeyleri hissetme⁹⁰ v.s. dir.

Mutezile alimleri, mucize ile karışır endişesiyle kerâmeti inkâr etmişlerdir. Kerametle ilgili olayları bize nakleden hadisler her ne kadar mevkuf ve ahâd tarzında iseler de müşterek noktaları itibarıyla tevâtür derecesine ulaşmışlardır. Zira sahabe ve ondan sonraki nesillerden inkârı mümkün olmayan bir çok haber gelmiştir⁹¹. Hz. Ömer'in Nihâvend'de dağın arkasından sarılan İslâm ordusunu görüp, komutanları Sariye'ye seslenmesi, Sâriye'nin bu sesi duyup tedbir alması ve daha sonra da bu olayın doğruluğunun ortaya çıkması kerametın bir misâlidir⁹².

Bu arada şunu da kaydedilmki, menkıbe kitaplarında bir çok veliye nisbet edilen kerâmet olaylarının bize nakli hadislerin naklinde kullanılan senedler kadar sağlam değildir. Kerâmetin Kur'an-ı Kerim'de misalleri çoktur. Hz. Meryem'in mevsimi olmaksızın kütükten taze hurmaları derlemesi bunun bir misâlidir⁹³.

8- İyi veya Kötü Kişinin Arkasında Namaz Kılmak:

Selefe mensup bazı kimseler, fasık ve bid'atcının arkasında namaz kılmayı mekruh saymışlardır. Şu kadar varki, kâfir olmadığı müddetçe fâsik de olsa iman sahibi her kişinin arkasında namaz kılınabilir. Ehl-i Sünnet ve mutezile alimleri bu görüşte ittifak etmiştir. Nitekim bir hadis-i şerifte, "Her iyi veya kötünün arkasında namaz kılınız"⁹⁴. buyrulur. Bu mesele fikhın konularından birisi olduğu halde Ehl-i sünnet'i tanıtan bir alâmet haline geldiği için kelâm kitaplarında yer almıştır⁹⁵.

9- Hilâfet Meselesi:

Aslında fikh ve sîret kitaplarının meselesi olduğu halde Ehhl-i Sünnet ve Mutezile arasında çekişme konusu olduğu için kelâm

⁸⁹ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 175-177.

⁹⁰ Elmalılı H. Y. , Hak Dini Kur'an Dili IV, 2920.

⁹¹ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 175-177.

⁹² Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 177.

⁹³ Kur'an-ı Kerim, Meryem, 25.

⁹⁴ El-Hindâ, Kenzu'l-Ummâl VI, 54.

⁹⁵ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 186.

kitablarında buna da yer verilmiştir. Ayrıca hilâfet meselesi ümmetin varlığıyla da yakından irtibatlıdır. Zira müslümanların ahkâmını infaz edecek, cezaları yerine getirecek, düşmanlarına karşı hudutları koruyacak, asker besleyecek, techiz edecek, sadakaları (vergi) alacak, asileri, hırsızları, yol kesenleri kahredecek, cuma ve bayram ibadetlerinin yapılmasına imkân verecek, insanlar arasındaki davaları halledecek, işleri yürütecek bir imam (halife) muhakkak gereklidir⁹⁶.

Hz. Peygamber (s.a.v.) bunun için bu konuya önem vermiş ve "Benden sonra hilâfet otuz senedir. Sonra ısırcı melikler gelir"⁹⁷ buyurmuştur. Bu otuz sene dört Hulefâ'nın devriyle tamamlanır. Meselâ,

Hz. EbuBekr, 2 yıl 3 ay, 10 gün

Hz. Ömer, 10 yıl, altı ay, sekiz gün,

Hz. Osman, 11 yıl 11 ay, 9 gün,

Hz. Ali 4 yıl, 9 ay, 7 gün'dür. Yekûn 29 yıl, altı ay, 4 gün eder.

Küsürâtı tağlip yoluyla tam yıla sayarsak 30 yıl olur⁹⁸. Mezkûr küsürâtı Hz. Hasan'ın 6 ayı ile otuz seneye vardiyanlar da vardır⁹⁹.

Hilâfetin 30 yıl olduğunu ifade eden hadisler, Şefine' isimli sahabinin nakline dayanmaktadır¹⁰⁰. Buna göre Emevî, Abbasi ve bunlardan sonra gelenlerin Hilâfeti tam manasıyla hilâfet değil, emirlik, meliklik telakki edilmelidir. Ancak ulemâ bazı emevî ve bir çok Abbasi idarecilerini Halife kabul etmişlerdir. Buna göre 30 senelik Hilâfeti, kâmil manada Hilâfet ondan sonrakilerin Hilâfeti'de bazen kâmil manada bazen de Hilâfet-i Nakise şeklinde anlamak gerekir.¹⁰¹

Bunların yanında Kelâm kitaplarında Halife'nin Kureyş'ten olması lazım geldiğini beyân eden hadisler de vardır¹⁰². Ehl-i Sünnet ulemasının görüşü bu yödedir.

Bazı Mutezile ve harici alimleri "... dinlemek ve itaat etmek gerekir. İsterse Habeşli bir köle olsun"¹⁰³ hadisiyle istidlâl ederek Kureyşli olma şartını kabul etmemişlerdir. Ehl-i Sünnet uleması, habeşli köle hadisini, alt seviyedeki idarecileri kaseder şeklinde tevîl etmişlerdir¹⁰⁴.

96 Muslihiddin el-Kesteli, s. 181, İstanbul, 1973, Ofset Baskı.

97 El-Kesteli, a.g.e., a.g.e., s. 180.

98 Es-Saati, Abdurrahman, Bulûğu'l-Emâni, XXIII, 12, Beyrut, t. sız.

99 El-Meydâni, a.g.e., s. 137.

100 Es-Saati, a.g.e., XXIII, 12; El-Buhâri IV, 155; Et-Tirmizî IV, 5x1.

101 Es-Sa'ati, a.g.e., XXIII, 12.

102 El-Buhâri IV, 155; Et-Tirmizî IV, ol.

103 Müslim el-İmâre III, 1468.

Hilâfetin Kureyşliliğini ifade eden hadisler vahid haberler ise de icma' ile desteklenmiştir¹⁰⁵. Ancak ilgili deliller, derinliğine incelenirse Hilâfet'in Kureyşliliği lazım bir şart olmayıp, tercih hususiyeti olan bir şart olduğu anlaşılır¹⁰⁶.

Diğer taraftan Hz. Muaviye'nin rivayet ettiği bir hadis de, "... dinî ayakta tuttukları müddetçe Hilâfet'in Kureyş'de olacağını" bildirir¹⁰⁷, hadisi de Hilâfetin başkalarına geçebileceğini göstermektedir.

Bu arada başta Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu prensipler olmak üzere, tarihi gerçekleri gözönünde tutarak Kureyşliliği ifade eden hadislerin mevzu olacağını sajanunların da var olduğunu zikredelim¹⁰⁸.

10-Mestlere Meshetmek:

Kesin delillerle sabit olan mestlere meshetmek bir fıkıh konusu iken, Ehl-i Bid'at'ın bu husustaki inkârcı görüşleri onu bir akaid meselesi haline getirmiştir. Bu hususta İmâm Azam Ebu Hanife, "Mestlere meshetmek hakkındaki hükmümüz, o husustaki delillerin gündüzün aydınlığı gibi ortaya çıkmasından sonra olmuştur." der. El-Kerhî ise mestlere meshetmeyi caiz görmeyenin küfründen korkarım. Zira bu husustaki deliller tevâtür derecesine ulaşmıştır¹⁰⁹, der. Bu delillerin bazısını burada zikredelim.

El-Buhârî'de mestlerle ilgili bir hadiste şöyle denir: "Hammam bin el-Heris der ki: Cerir b. Abdullah'ı gördüm. İdrânını yaptı. Sonra abdestini aldı. Mestlerine meshetti. Sonra kalktı ve namaz kıldı. Öyle yapmasının sebebi kendisine sorulunca, Rasulullah'ın böyle yaptığını gördüm dedi. Râvî İbrahim derki, bu oradakilerin çok hoşuna gitti. Zira Cerir sahâbenin son zamanlarda imen edenlerinden¹¹⁰.

El-Buhârî bu hadisi, Adem, Şu'be, 'Ameş, İbrahim, Hammâm'ın isnadiyle Cerir'den rivâyet etmişlerdir. Diğer bir hadiste "El-Muğire b. Şu'be der ki: Bir defasında Hz. Peygamber'in abdest suyunu döktüm, mestlerine meshettiler ve namaz kıldılar"¹¹¹. Bu hadisi de İshak, Ebu Usâme, 'Ameş, Müslim, Mesruk el-Muğire senediyle rivâyet etmiştir.

104 El-Cürçânî, a.g.e., II, 466; Et-Taftâzânî, a.g.e. II, 203.

105 El-Cürçânî a.g.e. II, 466; Et-Taftâzânî, a.g.e. II, 203.

106 İbn Hacer, Fethu'l-Bârî XIII, 114-119, Beyrut, Ta.sız.

107 Es-Sa'atî, a.g.e., XXIII, 7.

108 Hatiboğlu Mehmed, S. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXIII, 121-213, 1978, Ank.

109 El- Kesteli, a.g.e., s. 188.

110 El-Buhârî I, 102.

111 El- Buhârî, aynı yer.

Müslim'in sahih'inde değişik dört senedle Cerir'den; iki senedle Huzeýfe'den-; altı senedle el-Muğire b. Şu'b'e'den mestlere mesh konusunda hadis gelmiştir¹¹². Ebü Davud(un süneninde, değişik altı senedle el-Muğire'den mestlerle ilgili hadis gelmiştir¹¹³. Yine bu konuda et-Tirmizi de yedi¹¹⁴, en-Nesâi'de 12¹¹⁵, hadisi şerif vardır. İbn Mâce'de bu konuda 19 hadis zikretmiştir¹¹⁶.

Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid adlı eserinde mestlerle ilgili olarak Hz. Ali'nin bir hadisini nakleder. Hadis et-Tirmizî'nin sünen'in de yer almıştır¹¹⁷. Hasan el-Bâsri diyor ki: Sahâbe'den 70 kişiye kavuşdum. Hepsî de mestlere meshetmeyi caiz görüyordu¹¹⁸.

Hulâsa mesh'le ilgili 66 sahâbinin 40 hadis rivâyet ettiği hadislerinin mütevâtir olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁹. Enes b. Malik'e Ehl-i Sünnet'in neden neden ibâret olduğu soruldu. O, şeyhaynı sevmenî, damatları kınaman, mestlere meshetmendîr¹²⁰, dedi.

11- Halifelerin ve Ashâbi Kiram'ın Fazileti:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra fazilet sırasının nasıl tanzim edildiği hususunda vaki olan ihtilâf bir akâid meselesi haline dönmüştür. Bunun için bu mevzu kelâm kitaplarında yer almıştır.

Hz. Peygamber'den sonra fazilet sırası şöyledir. Dört büyük halife, muhâcir, Ensar'dır. El-Cürcânî "Şerhu'l-Mevâkif" adlı eserinde ahabın üstünlüklerini mevzu eden bir çok hadis-i şerif zikretmiştir. Ehl-i Sünnet alimleri fazileti beyan etme işi Halfe'lerin vazife lerinin tertibi şeklindedir. Şia ve bazı mutezile alimleri ise, Hz. Hz. Ali'nin hepsinden fazilet yönünden üstündür derler¹²¹.

Bu itibarla Şi'a'nın ileri sürdükleri deliller Ehl-i Sünnet alimleri tarafından cevaplandırılmıştır¹²².

Ehl-i sünnet uleması Ashab-ı Kiram'ın adalet (haramlardan

112 Müslim et-Tahâre, 22 (I,227-230).

113 Ebu Davud, et-Tahâre, 59, I, 103-109.

114 Et-Tirmizî et-Tahâre I, 155-170.

115 En-Nesâi, et-Tahâre I, 69-72.

116 İbn Mâce et-Tahâre I, 180-186.

117 Et-tirmizî, et-Tahâre I, 159.

118 El-Kettânî a.g.e., s. 43; El-Kesteli, a.g.e., s. 188.

119 El-Kettânî aynı yer.

120 Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 188.

121 El-Cürcânî, a.g.e., s. 474.

122 El-Cürcânî, a.g.e. II, 475-477.

sakınan, emri ilâhîyi yerine getiren) sıfatına sahip olan insanlar olduğu için cerh edilemezler. Zira âyet-i kerimelerde ashâbın fazileti zikredilmişti, hadislerde de yer almıştır¹²³. Ayrıca "Ashabıma söylemeyin..."¹²⁴, "İnsanların en hayırlısı çağdaşım olanlardır..."¹²⁵ gibi hadisler ashâbı kırâm'ın üstünlüğünü ortaya koymaktadır.

12- Hz. Peygamber'in Mirası:

Miras meselesi aslında bir fıkıh meselesidir. Hz. Peygamber'in mirasının kendi çocuklarına intikâl edip etmeyeceği bir mezheb farkı ortaya çıkarmıştır. Şi'a, Fedek hurmalığının yarısının miras olarak Hz. Fatıma'ya verileceği iddia Ehl-i sünnet alimleri Hz. Peygamber bütün ümmetinin pederi durumundadır. Geriye bıraktığı şeyler ümmet için, sadaka olarak kalmıştır. Zira bir hadiste, "Biz Peygamberler cemaati geriye miras bırakmayız. Bıraktığımız şey sadakadır"¹²⁶. Hadis sahihtir. Haber-i vâhid'dir. Hz. Ebubekr, duyduğu bu hadisi bizzat uygulamaya koymuş ve onunla amel etmiştir. 13 sahâbi tarafından nakledilen hadisin manevî mütevâtir olduğunu söyleyenler de vardır¹²⁷.

13- Kıyamet Alâmetleri:

Hilâfet konusunun bir devamı olarak kıyamet alâmetleri, Kelâm kitaplarında yer almıştır. Zira Şi'a'nın imâmiye kolu, on ikinci imâmın saklı olduğunu, beklenildiğini ve Mehdi olarak dünya'ya geleceğini iddia etmektedir.¹²⁸ Ehl-i Sünnet mensubları ise böyle bir iddiayı kabul etmemişlerdir. Et-Taftâzâni, Mehdi ile ilgili dört hadis zikretmiştir. Bunların hiçbirinde saklı imâm diye bir şeyin mevzu edilmediğini zikretmiştir. Allah Taalâ, ahir zamanda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in neslinden adil bin halife'yi istediği zamanda gönderecektir. On ikinci imâm olan Muhammed b. el-Hasan el-Askeri'nin binlerce yıl yaşayıp Mehdi olarak gönderileceği delilsiz bir davadır¹²⁹.

Kıyamet alâmetleri başlıca iki kısma ayrılır. Önce teşekkül edeceklerine küçük alâmetler denir. Bunlar da başlıca şu kısımlara ayrılır. Bazı büyük günahların yaygın hale gelmesi v.s. dir. Büyük alâmetler 10 tanedir. Bir hadisi şerifte, "On alâmet görülmeden kıyamet kopmaz. Güneşin batıdan doğması, Yecuc ve Mecucun ortaya çıkması, dabbetu'l Ard'ın zuhuru, dünyanın üç yerinde yerin batması,

123 El-Buhâri, Fezâil IV, 195.

124 El-Buhâri, er-Rikâk VII, 173.

125 El-Cürcâni, a.g.e. II, 469.

126 El-Fezâil, el-Buhâri IV, 210.

127 El-Cürcâni a.g.e. II, 469.

128 Et-Taftâzâni, Şerh II, 225.

129 Et-Taftâzâni, a.g.e. II, 225.

aden'in en çukur bir yerinden büyük bir ateşin zuhuru, bu ateş insanların bir araya toplayacak ve onları takib edecektir" buyrulur. Başka bir rivâyette, "...yer yüzünü kaplayan bir duman'ın zuhuru" zikredilir. Başka bir rivâyette, "deccal ve dumanın her tarafı itilâ etmesidir. Konuyla ilgili hadisin bir ziyâdesinde "... onuncu olarak insanları denize atan bir rüzgâr veya İsa (a.s.) inşi mevzu edilir¹³⁰.

Bu alâmetlerden, Deccâl, Hz. İsa, Yecûc ve Mecûc, Debbetü'l-Erd, ve güneşin batıdan doğuşu ile ilgili hadisler mütevâtirdir¹³¹. Bu alâmetlerden bazısı hakkında sadece hadis vardır. Bu alâmetleri filozoflar tevil etmiş, Ehl-i sünnet alimleri de aynen kabul etmişlerdir¹³².

V- Sünnet Kitaplarında Akâid'le İlgili Hadisler:

Sünnet mecmuaları İslâmî ilimlerin hemen her çeşidinin kaynağı olduğu gibi Kelâm ve Akaid'in de en mühim kaynaklarından biridir. Bunun için kelâm kitaplarında kendileriyle istidlâl edilen hadisleri burada mevzu ettik.

Sünnet kitaplarında bulunan inançla ilgili hadisler çokkere "Kitâbu'l-İmân" başlığı altında verilir. Bazen değişik başlıklar altında da bu türlü hadislere yer verilir. Bu çalışmanın dipnotlarına bakıldığı takdirde mevzu ile ilgili hadisleri değişik yerlerde görme imkânının var olduğu tesbit edilmiş olacaktır.

Burada kısa bir mukayasa yapalım. İnançla ilgili hadisleri bu çalışmamızda 90, yüz arasında bulunurken sünnet kitaplarında meselâ, Müslim'in sahihinde 380 den fazla hadisin varolduğu görülecektir.

Netice:

Bilindiği gibi akâid ve Kelâmla ilgili bir çok hadis, kelâm kitaplarında yer almıştır. Ancak bu hadislerin çoğu takviyeli ahâd haberleridir. Ahâd hadislerle istidlâl edilmez demişse de uygulama da ahâh hadislerle istidlâl edildiği görülmektedir. Ancak hadislerle istidlâl edilen meseleler ferî, cüzî olduğu, bir kısmıyla da ehl-i Bid'at cevap verildiği dikkati çekmektedir.

Daha çok hadislere yer veren inançla ilgili kısımları kısaca zikrederim. Hz. Peygamber'in mucizeleri, mirac, kabir ahvâli, havz,

¹³⁰ Et-Taftâzânî a.g.e. II, 225-226; et-Tirmizî, el-Fiten IV, 477-478.

¹³¹ El-Kettânî a.g.e., s. 147.

¹³² Et-Taftâzânî II, 226.

sıratın kıldan ince, kılıçtan keskin olması, hilâfet meselesi, mestlere meshetmek meselesi, fasıkın arkasında namaz kılınabileceği ile ilgili konular, Hz. Peygamber'in Mirası meselesi, kıyâmet alâmetleri, gibi konuların hadis-i şeriflerle isbat edildiği görülebilir.

Bu konularla ilgili hadisler hem Ehl-i bid'at'a verilecek cevap niteliğinde hem de ehl-i sünnetin inançla ilgili görüşlerine destek olmaktadır.

Burada şu hususu belirtelim ki, Ehl-i sünnet'in kelâmla ilgili meselelerini, ehl-i Bid'at'a verdikleri cevaplar oluşturmuştur.

Kelâm kitaplarında yer alan hadislerin büyük bir kısmı takviyeli ahâd hadislerdir. Bir akide ortaya koymayan bazı cûzi ve ferî konularda, az da olsa bazı zayıf hadislere de yer verildiği görülmektedir.

Ehl-i Sünnet'in kullandığı hadisleri kaldırdığınız takdirde, Ehl-i sünnet diye ortada bir şey kalmayacağı açıktır.